

УДК 316.286:32.019.52

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.24.8>

ТЕАТРАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЛАДНОЇ САМОРЕПРЕЗЕНТАЦІЇ В ПОСТСУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ВІЗІЯ Ю. ГАБЕРМАСА

Ольга Мальцева

*ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»,
соціально-гуманітарний факультет,
кафедра соціології та соціальної роботи
вул. Університетська, 7, 87555, м. Маріуполь, Донецька область, Україна*

У статті на підставі аналізу робіт представника другого покоління «франкфуртської школи» Ю. Габермаса визначено можливі комунікативні стратегії політичних акторів у постсучасному суспільстві, виявлено характер владної саморепрезентації та технологій забезпечення зворотного зв'язку акторів із «глядачами» соціальної вистави з позицій «інструментальної раціональності», «розуму» (доцільності, успіху) та «комунікативної раціональності», «розуміння» (інтерсуб'єктивної згоди, консенсусу). З огляду на теорію Габермаса постнекласичний політичний простір можна витлумачити як театралізовану сцену, на якій взаємодіють актори, що конкурують за право володіння символічними ресурсами і владою. Технології комунікації з прихованим та наявним ефектом театральності, які забезпечують набуття символічного ресурсу в політичному просторі, створюють умови для підтримки наявних та започаткування нових політичних практик, спрямованих на легітимізацію диспозицій акторів на політичній сцені. Інформаційна доба, що створила умови для перебування «на зв'язку» всіх з усіма, зумовила взаємопроникнення «життєвого світу» «глядачів» та «системного світу» акторів. Соціальний запит на громадську експертизу претензій політичних гравців на владу в постсучасному суспільстві і змога вести неформальні дискусії в мережі Інтернет із цього приводу відсувають на дальній план стратегії комунікативної дії, вибудовані на «інструментальній раціональності», та актуалізують появу нових «позасистемних» гравців, здатних діяти з позицій «комунікативної раціональності» (інтерсуб'єктивної згоди, компромісу, консенсусу). Сьогодення наочно демонструє здатність «солідарного великого капіталу» ангажувати подвійні машкари («агент-актор», «глядач-гравець») задля зміни політичних еліт, використовуючи прагнення суспільства до взаєморозуміння в умовах глобальної нерівності.

Ключові слова: театральність політичного життя, владна саморепрезентація, Ю. Габермас, «інструментальна раціональність», «комунікативна раціональність», «колонізація «життєвого світу»».

У постсучасному суспільстві дедалі більше проглядаються тенденції, що вислизують із соціально-філософського дискурсу. Втім, актуальна проблема взаємозв'язку певних стратегій соціального розвитку та символічних аспектів людської поведінки як концептуальних підвалин і механізмів здійснення влади привертає увагу науковців, оскільки виходить за межі суто політологічного, соціально-філософського, соціологічного аналізу та передбачає міждисциплінарний підхід до її розв'язання. В умовах суцільної карнавалізації соціокультурного простору «театральність» постає як феномен соціальної онтології, а театральні методи саморепрезентації влади – як закономірність самоздійснення політичних суб'єктів. Тож виникає нагальна потреба теоретичного осмислення методологічного інструментарію владного театру, виявлення симбіозу «індустрії культури» і політики, наслідків політичної театралізації в усіх сегментах суспільного життя.

Розуміння театральності політичного життя відбилося вже в роботах античних мислителів. Приміром, Аристотель зазначав, що у зверненнях політиків до широких мас є багато

акторства та намагання стати взірцем поведінки та наслідування. Суттєвим є внесок Г. Беккера, К. Леві-Стросса, Е. Фукса, Ф.Г. Штраубе де Пірмона в пояснення призначення театралізації, видовищності в політиці й заохочення владою цих інструментів впливу в переломних соціокультурних обставинах із метою вгамування колективної стихійної реакції на зміни, що відбуваються, та появу нових форм суспільного буття. Прибічники соціальної феноменології та постмодернізму розглядають театралізацію поведінки можновладців у контексті загальної карнавалізації суспільного життя, пануючої «святковості» як анти-/контркультури. Феноменолог М. Дюфренн запроваджує в науковий обіг поняття «артизація», яким позначає свідомо побудовану на вуалюванні правдивих мотивів поведінку представників влади та цілеспрямоване внесення в політичне життя елементів карнавальності. На наявності театральності владної саморепрезентації у постмодерному суспільстві у своїх доробках зауважували П. Бурдьє, У. Еко, Р. Барт, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда, М. Фуко, З. Бауман, М. Маффесолі та ін. М. Бахтін, Ф. Бекон, Т. Берге, І. Гофман, А. Камю, П. Лукман, Ю. Габермас та ін. досліджували діалогізм як основу театральності політичної взаємодії. У неомарксистських дослідженнях Ф. Бенетона, Г. Дебора, Г. Маркузе та ін. театральність політичного дійства витлумачено як акт сугестії та соціальної підкори.

Незважаючи на наявність великого масиву наукових доробків, які висвітлюють театральність політичного життя, досі замало уваги приділено було аналізу комунікативних технологій, що їх залучають політичні актори (тут і далі – *діючі суб'єкти, учасники перетворень, що мають певні мотиви, очікування, емоції тощо*) задля владної саморепрезентації, встановлення діалогу з електоральними масами, формулювання «зерна політичної ролі», формування та підтримки визначеного іміджу за допомогою медіа. Недостатньо дослідженим є запит постсучасного суспільства на «несистемних» політичних гравців, не виявлено природу ефективності театрального інструментарію останніх у політичних змаганнях за владу. Вирішенню цих завдань може сприяти інтерпретація теоретичної спадщини німецького соціального філософа і соціолога Ю. Габермаса (нар. 1929), в якій відносини людей у суспільстві витлумачено як «соціальний театр» [1]. Концепція комунікативної дії представника другого покоління «франкфуртської школи» Ю. Габермаса дає змогу розглядати соціум як масштабну сцену для спілкування людей, структура якої містить два складники – *глядацький «життєвий світ»*, в який інкорпоровано соціальні відносини, локальні спільноти, сім'ю, друзів, найближче оточення індивідів тощо, та *«системний світ»*, до якого належать політика, економіка, анонімно-ділові відносини, фінансова система та ін., проєкції яких впливають на формування перспективних сценаріїв розвитку, ідеальних моделей, соціальних очікувань тощо.

Метою цього дослідження є визначення на підставі аналізу робіт Ю. Габермаса можливих комунікативних стратегій політичних акторів у постсучасному суспільстві, виявлення характеру владної саморепрезентації та технологій забезпечення зворотного зв'язку акторів із «глядачами» соціальної вистави з позицій «інструментальної раціональності», «розуму» (доцільності, успіху) та «комунікативної раціональності», «розуміння» (інтерсуб'єктивної згоди, консенсусу).

У ключовій книзі «Теорія комунікативної дії» (*«Teorie des 'kommunikativen Handelns»*) (1981) [2, с. 62] Ю. Габермас протиставляє примату «цілерациональної дії», притаманному ідеям М. Вебера і Т. Парсонса, поняття «комунікативної раціональності», яка спрямована на досягнення поглибленого взаєморозуміння та рівного діалогу між учасниками соціальної взаємодії. Спираючись на К.О. Апеля, автор книги наводить епістемологічні передумови «ідеальної комунікативної ситуації», яка орієнтована на нестримний розвиток міжлюдських комунікацій та суспільної дискусії.

Габермас погоджується з веберівським трактуванням росту цілерациональності в Західній Європі як головної причини втрати смислів у соціокультурному просторі. М. Вебер наполягав, що сучасне суспільство розподілено на три різних ціннісних сфери: сферу моралі й права, сферу науки та сферу мистецтва. Проаналізувавши ці сфери, Габермас довів, що кожна з них вибудована на різних типах претензій: наука претендує на істинність, мораль – на нормативність і послідовність у дотриманні чинних норм, а мистецтво – на правдивість (переконливість). Проте він запроваджує нове поняття «раціональна комунікація», яка є особливою формою раціональності, що притаманна кожній із зазначених сфер, вирізняючись лише типом претензій щодо дійсності. Апелюючи до цієї форми раціональності, Габермас пояснює протиріччя постсучасного суспільства домінуванням інструментального розуму, засиллям «технократичної цілерациональності» у всіх сферах «життєвого світу». Намагання політиків діяти цілерационально не тільки щодо неживих предметів, але й щодо людей у міжособистісному спілкуванні, при створенні соціальних проектів призводить до оцінки та контролювання дій та реакцій широких мас населення за «технічними правилами», за якими вони мають відповідати умовам «технічної ефективності» та реалізації раціонально вибраних цілей. Через це об'єктивація стає тотальною, люди у процесі реалізації такої форми раціональності постають як об'єкти. Критикуючи такий підхід, Габермас наполягає на необхідності відмови від раціонально-інструментальної об'єктивації, структурування комунікативних зв'язків на кшталт зв'язків технічної раціональності.

На думку Габермаса, в підвалинах технократичної ідеології лежить абсолютизація цілерациональних дій, завдяки яким має забезпечуватися прогрес суспільства, тому виникає потреба перманентного вдосконалення засобів досягнення мети. На противагу такому підходу, найважливішим аспектом соціальної практики він називає сферу «комунікативної раціональності», в якій превалюють орієнтація на взаєморозуміння і, як наслідок, заснована на консенсусі взаємодія. Ціннісний аспект раціоналізації вбачається не в зростанні ролі інструментального розуму, а в гармонізації повсякденного світу людей. Єдиною альтернативою експертним («процедурним») обмеженням в умовах тотальної нерівності Габермас вважає «деліберативну демократію», яка передбачає обов'язковість відкритих і компетентних дискусій, суспільних консультацій під час формування будь-яких політичних рішень і соціального проектування.

З огляду на теорію комунікативної дії Ю. Габермаса можна стверджувати, що в постсучасному суспільстві на політичній авансцені дедалі частіше спостерігається гра-протиставлення інструментальної та комунікативної раціональності, явлених в особах конкретних політиків або політичних сил, політичних партій. Якщо інструментальна раціональність орієнтована на *успіх*, то комунікативна – на *взаєморозуміння індивідів, що взаємодіють*, на досягнення консенсусу. Досягнення згоди щодо певної ситуації та очікуваних наслідків спирається тут радше на переконання/переконливість, ніж на примус. Звідси впливає відмінність театрального репертуару політичних гравців, що намагаються впливати на електоральну поведінку населення.

Очевидно, що більшість сучасних «системних» політиків робить ставку на бездоганну аргументацію власної думки, доведення правоти, теоретизування, обґрунтування доцільності поставлених цілей. Вони працюють у системі суб'єкт-об'єктних відносин, в яких електорат сприймається як слухняний об'єкт, як виконувач волі політичної еліти. Насамперед тут втілюється ідея «інструментальної раціональності», «розуму», коли політичний актор виступає на правах того, хто має інтелектуальну перевагу та застосовує артистизм задля самоствердження в цій ролі. «Несистемні» учасники політичного спектаклю розігрують зовсім інший сценарій, який передбачає координацію зусиль людей, що спрямована на взаєморозуміння. Несистемні претенденти на владу шукають «точки дотику» і реалізують програму «проце-

суальної легітимації», коли навколо них поступово формується коло однодумців, що готові наділяти їх владними повноваженнями задля реалізації спільного задуму. За таких обставин головним смислом політичної гри стає досягнення «розуміння» на підставі «комунікативної раціональності». За Габермасом, лише політик, здатний реалізувати (припустити) розумність членів суспільства та позбавити діалог усіх з усіма ознак примусу, може претендувати на формування самототожності, досягнення компромісу та соціальної згоди, справжнього суб'єкт-суб'єктного дотикання.

Уточнена й удосконала Габермасом теорія згодом доповнилася дещо іншими критеріями розрізнення, а саме: *стратегічною* (що включає в себе інструментальну та «власне стратегічну дію»), *норморегулюючою*, *експресивною* (драматургічною) та *комунікаційною дією*. За такого підходу політичні актори, які дотримуються сценарію стратегічної дії, беруть (привласнюють) собі право володарювати, використовують маси як засіб для досягнення поставленої мети, вони висувають предметні, інструментальні, прагматичні завдання на перший план, виносячи за дужки соціальні координати та контексти. Гравці, що вдаються до комунікативних дій, застосовують ігрову експресію, емоційність, апеляцію до почуттів із метою подолання наявних у суспільстві роздільності, непорозуміння і, координуючи ці зусилля, здобувають легітимність і право на владу. Ці різні типи дій Габермас розглядає крізь призму комплексних типів раціональності: *інструментальна раціональність* передбачає розв'язання технічних задач, потребує відповідних ефективних засобів, вибір яких цілком залежить від безпосереднього досвіду та знань актора; *стратегічна раціональність* спирається на можливий вибір та врахування уподобань і рішень раціональних контрагентів; *нормативна раціональність* базується на засадах моралі та принципів; *раціональність «експресивної дії»* доповнює, уточнює та ілюструє раціональну теорію певним типом діяльності.

Врахування змагальності політичної гри і пошуки причин запиту суспільства на конкретного типу політичних лідерів спонукали Габермаса до розробки і включення в концепцію низки показників для оцінки акторів: ставлення дійової особи до світу (*Aktor-Welt-Beziehung*); ставлення її до інших людей, процеси «мовлення», висловлення мовних пропозицій та вміння слухати контрагентів дії. Таким чином, комунікативна раціональність, на яку нині спостерігається електоральний попит, потребує, щоб дійові особи (*Aktoren*) виступали як суб'єкти, які «слухають і говорять», вони мають бути пов'язані якимось відносинами не тільки з «об'єктивно існуючим соціальним світом», але й із «суб'єктивним/-ми світом/-ами». Тоді їхні претензії на значимість (*Geltygsanspruche*) того, про що вони міркують/висловлюються, в чому вони переконані/переконують, можуть бути життєздатні. У постсучасному суспільстві чимраз далі в політичній конкуренції переможцями виходитимуть ті, чие ставлення до світу «опосередковане й релятивоване можливістю комунікації з іншими людьми, знанням їх суперечок та здатністю дійти згоди». Дійова особа політичного спектаклю здобуватиме «визнання» або «невизнання» завдяки оцінці її саморепрезентації на предмет істинності (*wahr*), правильності, достовірності в контексті чинної норми (*richtig*) або правдоподібності, тобто адекватності вираження у висловлюванні намірів промовця (*wahrhaft*).

Постсучасне суспільство, яке, по суті, є інформаційним, потребує нових контекстів політичної театралізації, інтерсуб'єктивної взаємодії, коли глядачі є учасниками інтеракції і задіяні в дії актора, а не виступають у ролі «мовчазної більшості», що спостерігає за артистичним самоствердженням політичного лідера. Габермас зазначає, що політичні претензії на значимість у суспільстві висуваються та здійснюються відтепер у процесі дискурсу (від фр. *discours* – «мовлення»). Поняття «дискурс» соціальний теоретик пов'язує з новітніми способами комунікації, оскільки саме в дискурсивних практиках відбувається проблематизація *Geltygsanspruche*, тобто зупиняється зовнішній примус людей до дій. У дискурсі вони самі

включаються в акт обміркування, стають суб'єктами діяльності, мотивів, очікувань, намірів. За Габермасом, дискурс позбавлений моделі панування як такої, бо суперечить ідеї примусу до більш досконалих форм аргументації. Дискурс є діалогом, спрямованим на досягнення консенсусу за допомогою «переконуючої», «ненасильницької дії, що протистоїть «м'якій» аргументуючій протидії». Утім, автор цієї теорії не відмовляється від певної утопічності свого проекту та визнає закиди опонентів щодо можливих атак «системного світу» на «життєвий світ», оскільки власне в останньому і може здійснюватися комунікативна раціоналізація.

Віддаючи перевагу комунікативній раціоналізації і відповідному типу комунікативної дії як формі спілкування політиків з електоральними масами, Габермас замислюється над технологіями забезпечення зворотного зв'язку із «глядачами» політичного спектаклю. Розмірковуючи про можливі технології комунікативної дії, він залучає у свої дослідження поняття «*Lebenswelt*» – «життєвий світ», яке ним запозичене в А. Шюца та Е. Гуссерля. «Життєвий світ» цими феноменологами розумівся як «ґрунт повсякденної життєвої практики і досвіду, що заслуговує на довіру». Габермас же надихається тим, що *Lebenswelt* є дійсним об'єктом, своєрідними лаштунками повсякденної комунікації, буденного досвіду людей. Тож «життєвий світ» у його розумінні постає одночасно як контекст комунікативної дії та сховище, з якого учасники інтеракції черпають переконання, які надалі застосовуватимуться ними для досягнення консенсусу в ситуаціях пошуку взаєморозуміння.

Проте дослідник звертає увагу, що деяке послаблення наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. важкості економічної експлуатації (у високорозвинених країнах Заходу і Сходу) супроводжувалося втручанням влади в ті сфери «життєвого світу», які раніше вважалися «заповідними зонами» повсякдення. Приватність і недоторканість родинного життя, побуту, дозвілля, відпочинку, світу почуттів і думок, особистих переймань було порушено, відбулася «колонізація «життєвого світу»». Великий капітал захопив медіа і завдяки ним вчинив атаку на ці локуси приватного життя.

Габермас слушно зауважує, що «життєвий світ» втрачає своє покликання бути пілотним майданчиком для очікувань, уявлень, локальних тусовок, екзальтованої соціальної інтеграції, герменевтичних практик, передчування драми, відтворення універсально-раціональних підвалин, взаєморозуміння глядачів як «своїх», оскільки тепер «глядачі» повсякчас залучаються до нав'язаної ззовні соціально-театральної драматургії. У роботі «Соціальна проекція Фрейда і утопія суспільства» Ю. Габермас зазначає, що сцени «ходіння глядачів в актори» і, навпаки, випробовування мови і світу збігаються, зумовлюють один одне у взаєморозуміючому відтворенні герменевтик «життєвого світу», заснованих на продуктивності тих, хто до нього належить [3, с. 90]. Як передбачення і застереження звучать думки автора про те, що «<...> у сучасних суспільствах існують «три влади» або три держави, які управляють: фінанси, сила влади, тих, хто наділений ними, і солідарність можновладців. Ця остання зобов'язана цілком контролювати дві перші. Нам не варто наполягати на застарілих утопіях суспільства праці. Системи фінансового обігу, а також економічну владу і владу громадської адміністрації в сучасних суспільствах можна, за кращих умов, тільки стримувати. Їх тим часом треба відокремити від комунікативно структурованих сфер діяльності або ж видалити зі сфер приватного життя і громадської думки, природа яких спонтанна. Інакше ці системи дедалі більше проникатимуть у межі повсякденного життя, вдираючись у нього своїми невідповідними формами економічної і бюрократичної раціональності» [3, с. 90].

У статті «Модерн – незавершений проект» класик посилює цю думку, осмислюючи «раціоналізовану повсякденність», «<...> вимушену підкорятися сценічним іграм в їхніх інженерних, правових, адміністративних репрезентаціях» [4, с. 48]. В ідеалі «життєвий світ» складається «несистемними» досвідами сумісності, практиками взаєморозуміння та симво-

лотворчості. Це не означає, що в «життєвому світі» немає системності, але ця системність іншого гатунку, ніж заснована на інструментальному управлінні. Тож представники «системного світу», як правило, виступають як носії традиціоналізму, певних репресивних алгоритмів, як пред'явники чинної норми тощо. У «життєвому світі» в його розумінні як «ідеального типу» (у веберівському прочитанні) виникають нові правила, інновації, сплавляються у нове бачення незвичні плюралістичні герменевтики, там є місце емоціям і почуттям тощо.

«Життєвий світ» має цінність, бо структурований різними ролями, образами, які відтворюють глядача як у комунікації, так і в інтерпретаціях. Наявні «нормативні контексти» детермінують множинність усіх можливих міжособистісних відносин, що визнаються законними в межах інтерсуб'єктивного життєвого світу <...>; сама структура лінгвістичної інтерсуб'єктивності [спонукає] лишатися самим собою навіть у контексті поведінки, що відповідає нормам» [5, с. 36]. Однак «системний світ» послідовно дотримується тенденції втручання в «життєвий світ», підкорюючи його своїй інструментальній раціональності завдяки драматургії акторської гри [2, с. 62]. Пропоновані «системними» політиками сценарії соціального розвитку «не залишають глядачеві місця для множинності оптик, уяви, образних тлумачень, переведення недискурсивного в дискурси розумної згоди/незгоди, суперечок і тих «порожнеч», які виявляються умовою інтерпретативних успіхів учасників комунікативних взаємодій» [6, с. 362–363].

Габермасу часто дорікали через утопічність його ідеї комунікативної раціональності, оскільки він виходив із презумпції «неможливості не-демократії» (Н. Фрейзер). Вибірчі процеси останніх років у низці країн світу демонструють, що влада капіталу може бути надзвичайно винахідливою і рекрутувати у політичну гру акторів, які здатні маскувати свою опосередковану приналежність до «системного світу». Театральність (сценованість) різних типів комунікативної дії дає змогу вигадливо грати машкарами. Поки представники «системних» функціональних агентур («соціальних машин») вибудовують комунікацію і застосовують інформаційні ресурси, розраховуючи на реакцію електорату як відстороненого театрального глядача, не випадають із заздалегідь визначеної ролі й репертуарних матриць, зацікавлені у зміні політичних еліт представники великого капіталу інтегрують театральню грамотного гравця, що має ознаки публічної пізнаваності та кредит довіри, у «життєвий світ». Звідти за його допомогою перформативно здійснюється вплив на свідомість електоральної маси, що зумовлює найвигідніші уявлення про нього. Аналогічно «управлінню уявою про себе» І. Гофмана вся драматургія сценується в межах театральної уяви, коли є зав'язка і кульмінація. «Імідж себе-вигідного» створюється ангажованим актором за посередництвом зворотних зв'язків, апеляції до минулого успішного досвіду самореалізації, не пов'язаного прямо із «системним світом», рефлексивною теоретизацією, і скеровується до приватного або публічного адресата. «Несистемний» претендент на владу виступає із середини «життєвого світу» як порушник громадського спокою, він проковує агентуру інших на визнання свого права обіймати певну посаду, претендувати на підвищення власного соціального статусу. У цьому драматургічному дійстві актор соціально-політичної дії проявляє себе як іміджмейкер, проваючи на співпереживання правдивістю виконання ролі, переконливістю репертуарів, щирістю «бажання-в-масці», не виключаючи маніпуляції. Такий спосіб владної саморепрезентації покликаний сконструювати імідж політика, якого населення неодмінно має визнати за «свого» агента. Це особливий тип самоіміджмейкерства під час найму на роботу, особлива технологія драматургічної дії, коли актор повсякчас «прикидається» агентом.

Інноваційність цього типу владного саморепрезентативізму полягає у «збірці» до купи позицій спостерігача та того, за ким спостерігають, іміджів, узгоджених спільнотою, наочного і прозорого існування в ролях актора та агента водночас. Така стратегія комунікативної

раціональності має великі шанси на електоральну підтримку, проте лишає актору єдиний спосіб утриматися в цій ролі – цілковиту та невпинну самоцензурну зміну себе і норм сумісності. Зазначений спосіб владної саморепрезентації спирається на «процесуальну легітимацію», що постійно потребує нових підтверджень права на реалізацію наданих повноважень. «Глядач» у цій ситуації на етапі вибору здебільшого має справу лише з публічною уявою про ролі і репертуари, які буде надалі виконувати владний актор, а тут завжди лишається місце для «неуявного». Перехід актора в агенти і навпаки, продумування дилеми «творець-виконавець», експерименти з драматургією і необхідність існування владного актора-делегата «від системи» «на зв'язку» із «життєвим світом», агентом якого він мусить лишатися, інноваційні самі по собі. Складність подвійних ролювань актора-агента у владній грі змушує мислити невизначеність «неуявного», випробовувати на адекватність звичні мови опису та поняття й залучатися в нетипові «мовні ігри». Мисленнєві процедури такого стибу виводять за межі концептів інструментальної або комунікативної раціональності Ю. Габермаса як продукта епохи Просвітництва у постмодерний дискурс, що має стати предметом подальших досліджень.

Теорія комунікативної дії Ю. Габермаса дає змогу витлумачити постнекласичний політичний простір як театральну сцену, на якій взаємодіють актори, що конкурують за право володіння символічними ресурсами і владою. *Технології комунікації з прихованим та наявним ефектом театральності, які забезпечують здобуття символічного ресурсу в політичному просторі, створюють умови для підтримки наявних та започаткування нових політичних практик, спрямованих на легітимізацію диспозицій акторів на політичній сцені.* Театральність як владний ресурс дає змогу обирати певні засоби та технології артикуляції соціальних цінностей через конкретні ролі, репертуари, діяльність, що мають знаково-символічне навантаження, а також комунікативні канали ретрансляції здійснюваних у соціальному просторі дій. Інформаційна доба, що створила умови для перебування «на зв'язку» всіх з усіма, зумовила взаємопроникнення «життєвого світу» глядачів та «системного світу» акторів. *Соціальний запит на громадську експертизу претензій політичних гравців на владу у постсучасному суспільстві й змога вести неформальні дискусії в мережі Інтернет із цього приводу відсувають на дальній план стратегії комунікативної дії, вибудовані на «інструментальній раціональності», тобто з позицій «розуму» (доцільності, успіху), та актуалізують появу нових «позасистемних» гравців, здатних діяти з позицій «комунікативної раціональності» (інтерсуб'єктивної згоди, компромісу, консенсусу).* Певна ідеалізація й утопізм теорії комунікативної раціональності (про що зауважували Н. Фрейзер, О. Негт, О. Клюге, М. Фуко та ін.), уповання її автора на непорушність демократії не завадили йому передбачити «колонізацію «життєвого світу» «світом системи»». Крім того, *сьогодення наочно демонструє здатність «солідарного великого капіталу» ангажувати подвійні маїкари («агент-актор», «глядач-гравець») задля зміни політичних еліт, використовуючи прагнення суспільства до взаєморозуміння в умовах глобальної нерівності.* Цей інноваційний тип владного саморепрезентативізму потребує подальшого осмислення. Варто визнати, що класична теорія комунікативної дії Ю. Габермаса дає змогу інтерпретувати лише окремі зміни механізму соціальної взаємодії, пояснити тенденції формування «маніпулятивного» публічного простору, створеного ринком і владними інститутами для легітимації наявного соціального порядку, але за її допомогою навряд чи вдасться дати вичерпні відповіді на всі питання, що виникають у спостерігачів театру влади в постсучасному суспільстві.

Список використаної літератури

1. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне / Пер. нем. Москва : «Весь Мир», 2003. 416 с.

2. Хабермас Ю. Теория коммуникативного действия. *Вестник МГУ. Сер. 7: Философия*. 1993. № 4. С. 43–63.
3. Хабермас Ю. Социальная проекция Фрейда и утопия общества. *Философская и социологическая мысль*. 1990. № 2. С. 85–130.
4. Хабермас Ю. Модерн – незавершенный проект. *Вопросы философии*. 1992. № 4. С. 40–52.
5. Хабермас Ю. Понятие индивидуальности. *Вопросы философии*. 1989. № 2. С. 35–40.
6. Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории. Санкт-Петербург : Наука, 2001. 417 с.

THE THEATRICAL ASPECTS OF IMPERIOUS SELF-REPRESENTATION IN POST-MODERN SOCIETY: VISION OF J. HABERMAS

Olha Maltseva

Pryazovskyi State Technical University, Social and Humanitarian Faculty,

Department of Sociology and Social Work

Universytetska str., 7, 87555, Mariupol, Donetsk region, Ukraine

In the article on the basis of analysis of works of representative of the second generation of “Frankfort school” of J. Habermas communicative strategies of political actors are certainly possible in post-modern society, character of imperious self-representation and technologies of providing of feedback of actors is educed with the “audience” of social presentation from positions of “instrumental rationality”, “mind” (to expediency, success) and “communicative rationality”, “understanding” (intersubjective consent, consensus).

Taking into account the theory of Habermas of post-modern political space can be interpreted as the theatricalizing stage, actors that compete for a right for possessing symbolic resources and power co-operate on that. Technologies of communication with the hidden and present effect of theatrics, that provide acquisition of symbolic resource in political space, create terms for support of existing and establishment of the new political practices sent to legitimization of dispositions of actors on the political stage. Theatrics as an imperious resource allows to elect certain facilities and technologies of articulation of social values through concrete roles, repertoires, activity, that have the sign-symbolic loading, and also communicative channels of retransmitting of the actions carried out in social space. Informative twenty-four hours, that created terms for a stay “on connection” all with all, stipulated the interpenetration of the “vital world” of “audience” and “system world” of actors.

A social request is for public examination of claims on power from the side of political players in post-modern society and possibility to conduct informal public discussions in a network the Internet is on this occasion moved aside on a distant plan by the strategies of communicative action, ranged on “instrumental rationality”, and actualization appearance of new “outboard” players able to operate from positions of “communicative rationality”. Certain idealization and utopian of theory of communicative action, hope on inviolability of democracy Habermas did not prevent to envisage “colonization of the “vital world” the “world of the system”. Present time demonstrates ability of “solidarity large capital” to engage double masks (“agent-actor”, “spectator-player”) for the sake of change of political elites evidently, using aspiring of society to the mutual understanding in the conditions of global inequality. This innovative type of imperious self-representation needs a further comprehension, as a classic theory of communicative action of J. Habermas at it her hardly able to give exhaustive answers a cognitive value for all questions that arise up for the observers of theatre of power in post-modern society.

Key words: theatrics of political life, imperious self-representation, J. Habermas, “instrumental rationality”, “communicative rationality”, “colonization of the “vital world”.